

Рецензія на дисертаційне дослідження

Мнишенко Катерини Володимирівни

«Формування основ художньо-естетичної культури вихованців

дошкільних установ засобами народної творчості»,

подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

Актуальність проблеми дослідження зумовлена соціальним замовленням суспільства на випускника закладу дошкільної освіти, який оволодів компетентностями, сформованими у процесі особистісної реалізації, колективної й індивідуальної творчої діяльності, здатен вирішувати інтелектуальні та творчі завдання, а також створенням умов для особистісного розвитку дитини та її успішної соціалізації. Художньо-естетичне виховання дітей дошкільного віку є одним із пріоритетних напрямів системи освіти й державної політики в цілому, про що свідчить аналіз нормативно-правового забезпечення освіти: Закону України «Про освіту» (2017 р.); Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті (2002 р.); «Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах», Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку (2020); Концепції «Нова українська школа» (2016 р.); а також Базового компоненту дошкільної освіти (2021), який орієнтований на збагачення виховних традицій українського суспільства сучасними досягненнями та провідними світовими тенденціями у сфері освіти.

Формування основ художньо-естетичної культури передбачає глибоке розуміння власної національної ідентичності та зумовило зміну педагогічних поглядів на традиційний процес формування в дошкільників естетичного, художнього та творчого ставлення до світу у процесі їхньої діяльності. У сучасних умовах розвитку дошкільної освіти виникають нові цілі та цінності, змінюється зміст освіти й технології навчання, розробляються нові форми й

методи організації освітнього процесу під час мистецько-творчої діяльності здобувачів дошкільної освіти.

Наразі національно-культурні традиції є одним із основних пріоритетів становлення держави задля самоіндефікації нації, збереження культурної спадщини України, зокрема, народної художньої творчості як основи духовно-морального розвитку суспільства. Орієнтація на цінності народної творчості забезпечує формування в дитини естетичного світогляду; активізацію проявів самостійності, ініціативи та творчих здібностей; реалізацію художньо-естетичного світосприйняття в різних видах дитячої діяльності, а також сприяє високому рівню осмислення культурної спадщини й засвоєнню надбань національної культури у процесі становлення особистості дошкільника.

Викладені міркування переконують у тому, що обрана тема дисертаційної роботи є дійсно актуальною, а її результати доповнюють чинні теоретичні й практичні доробки з окресленої проблеми.

На нашу думку, основними науковими результатами дисертації є такі:

- *вперше* обґрунтовано педагогічні умови формування основ художньо-естетичної культури вихованців дошкільних установ засобами народної творчості (інтегрування у змісті виховної роботи з дошкільниками різних видів художньої творчості (літературної, музичної, театральної, хореографічної, образотворчої); застосування проєктної освітньої технології, яка активізує проблемно-пошукову діяльність дітей і забезпечує формування у них досвіду емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва у тісному зв'язку з життєвою практикою; організація партнерської взаємодії з батьками як референтними особами, котрі сприяють інтеріоризації дітьми цінностей народної культури та зразків художньо-естетичної творчості); *спроєктовано* модель формування основ художньо-естетичної культури вихованців дошкільних установ засобами народної творчості; *уточнено* поняття «художньо-естетична культура», «художньо-естетична культура здобувачів дошкільної освіти», «формування основ художньо-естетичної культури

вихованців дошкільних установ засобами народної творчості»; виокремлено й охарактеризовано компоненти, критерії й рівні сформованості основ художньо-естетичної культури дітей дошкільного віку засобами народної творчості; набули подальшого розвитку форми й методи формування основ художньо-естетичної культури вихованців дошкільних установ засобами народної творчості.

К.В. Мнишенко на достатньому науковому рівні обґрунтувала вибір теми й концептуальні засади дослідження, визначила мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу дослідження; наукову новизну одержаних результатів.

Широкий діапазон використаних джерел (290 найменувань) свідчить про глибокий аналіз психолого-педагогічної літератури; нормативно-правових актів про дошкільну освіту; статистичних джерел, довідкових видань; монографій та навчальних посібників; дисертацій за обраною темою дослідження, що засвідчує значну науково-пошукову роботу здобувачки, та допомогло здійснити об'єктивний аналіз означеної проблеми.

Достовірність наукових результатів дисертації забезпечується не лише багатогранною й різноманітною джерельною базою та належно дібраними методологічними підходами, а й об'єктивністю, логічністю викладу матеріалу, еквівалентним вибором зазначених методів дослідження. Здобувачка чітко умотивувала використання обраних методів дослідження: *теоретичних*: аналіз нормативно-правових документів у галузі дошкільної освіти, освітніх програм закладів дошкільної освіти, психолого-педагогічної й методичної літератури, матеріалів дисертаційних праць здійснено для визначення теоретичних основ проблеми дослідження; синтез, порівняння, узагальнення опрацьованої літератури, абстрагування, прогнозування, класифікацію — для визначення сутності базових понять дослідження, компонентів, критеріїв та рівнів сформованості основ художньо-естетичної культури в дітей дошкільного віку засобами народної творчості, а також для обґрунтування педагогічних умов формування основ художньо-естетичної культури у вихованців закладів дошкільної освіти засобами народної

творчості; моделювання використано для побудови моделі формування основ художньо-естетичної культури вихованців дошкільних установ засобами народної творчості; *емпіричних*: вивчення передового педагогічного досвіду формування основ художньо-естетичної культури вихованців дошкільних установ; спостереження за здобувачами дошкільної освіти у процесі їхньої творчої та ігрової діяльності; бесіди, ігрові та проєктні методики, вивчення продуктів творчої діяльності дітей дошкільного віку – для визначення рівнів сформованості основ художньо-естетичної культури в дітей дошкільного віку засобами народної творчості; педагогічний експеримент – для перевірки ефективності моделі та педагогічних умов формування основ художньо-естетичної культури в дітей дошкільного віку засобами народної творчості; *методів математичної статистики* – для визначення статистичної значущості результатів дослідження.

Загалом одержане теоретико-експериментальне дослідження проблеми формування основ художньо-естетичної культури вихованців дошкільних установ засобами народної творчості є вагомим внеском в освітні, педагогічні науки.

К.В. Мнишенко на основі докладного аналізу обраної проблеми розробила відповідну структуру дисертації. Робота складається з анотації (українською та англійською мовами), списку публікацій здобувача, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Структура дисертації відповідає меті та завданням дослідження, що забезпечило логічність викладу матеріалу та його змістову завершеність і відповідає сучасним вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD).

Так, у першому розділі «Теоретичні основи формування основ художньо-естетичної культури вихованців дошкільних установ засобами народної творчості» розглянуто формування основ художньо-естетичної культури підростаючого покоління як педагогічної проблеми, де уточнено значення основних дефініцій дослідження: «культура», «художньо-естетична

культура». Визначено особливості формування основ художньо-естетичної культури у здобувачів дошкільної освіти та охарактеризовано педагогічний потенціал застосування засобів народної творчості у вихованні здобувачів дошкільної освіти. Звертаємо увагу на те, що здобувачка розглядає формування основ художньо-естетичної культури вихованців дошкільних установ засобами народної творчості як взаємодію педагогів з дітьми з метою передачі і засвоєння здобувачами дошкільної освіти уявлень і знань про естетичні цінності, втілені в народному мистецтві, розвиток емоційно-чуттєвої сфери дітей, формування у них прагнення до самореалізації в естетично-творчій діяльності, заснованій на народних традиціях.

У другому розділі «Моделювання процесу формування основ художньо-естетичної культури вихованців дошкільних установ засобами народної творчості» на основі теоретичного аналізу педагогічних досліджень, власного досвіду, з урахуванням особливостей об'єкта і предмета педагогічної діагностики, виокремленої структури досліджуваного явища визначено структуру, критерії та рівні сформованості основ художньо-естетичної культури засобами народної творчості дітей дошкільного віку. Розкрито педагогічні умови формування основ художньо-естетичної культури вихованців дошкільних установ засобами народної творчості, зокрема такі: інтегрування у змісті виховної роботи з дошкільниками різних видів художньої творчості (літературної, музичної, театральної, хореографічної, образотворчої); застосування проектної освітньої технології, яка активізує проблемно-пошукову діяльність дітей і забезпечує формування у них досвіду емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва у тісному зв'язку з життєвою практикою; організація партнерської взаємодії з батьками як референтними особами, котрі сприяють інтеріоризації дітьми цінностей народної культури та зразків художньо-естетичної творчості.

Спроектовано педагогічну модель формування основ художньо-естетичної культури у вихованців закладів дошкільної освіти, що включає п'ять блоків: цільовий, методологічний, організаційно-змістовий,

технологічний, аналітико-результативний. Цілком слушно здобувачка робить акцент на тому, що педагогічна модель формування основ художньо-естетичної культури у вихованців закладів дошкільної освіти характеризується цілісністю, оскільки всі зазначені компоненти взаємопов'язані, відображають змістове навантаження і працюють на кінцевий результат; відкритістю, оскільки модель є складовою системи формування основ художньо-естетичної культури дітей дошкільного віку як самостійна ланка; прагматичністю, тому що модель пов'язана з практичною складовою реалізації поставленої мети.

У третьому розділі «Дослідно-експериментальна робота з формування основ художньо-естетичної культури вихованців дошкільних установ засобами народної творчості» Катериною Володимирівною представлено організацію проведення педагогічного експерименту; експериментальну перевірку педагогічних умов формування основ художньо-естетичної культури засобами народної творчості у здобувачів дошкільної освіти та проаналізовано результати дослідно-експериментальної роботи.

Обсяг і зміст роботи свідчать про те, що вона є самостійним і завершеним дослідженням.

Очевидним є високе практичне значення результатів дослідження, яке полягає у створенні та впровадженні авторської методики реалізації педагогічних умов формування основ художньо-естетичної культури здобувачів дошкільної освіти засобами народної творчості, у розробленні й адаптації діагностичних методик, що дають змогу здійснювати моніторинг сформованості основ художньо-естетичної культури дітей дошкільного віку засобами народної творчості. Відмітимо вияв належної наукової ерудиції здобувачки щодо розроблення й упровадження комплексів навчально-методичного забезпечення, що містять: методичні рекомендації «Формування основ художньо-естетичної культури дітей дошкільного віку засобами народної творчості», адресовані викладачам, аспірантам, здобувачам педагогічної освіти, педагогам закладів дошкільної освіти із

метою формування основ художньо-естетичної культури вихованців; а також численні додатки, зокрема, програму нормативної навчальної дисципліни «Методика проведення занять з народознавства», тематику вивчення творів народного мистецтва для дошкільників, що включає образотворче, театральне, музичне мистецтво і фольклор; конспекти та сценарії занять, народних свят і розваг; конспект музично-драматичної казки з інноваційним музикуванням; інтерактивну книгу для дітей дошкільного віку «Пасхальна книжечка», що розроблена відповідно до Базового компоненту дошкільної освіти. Окрім того, здобувачкою створено електронно-освітній ресурс, який відзначено Департаментом освіти Вінницької міської ради (2016 р.). Вважаємо такий здобуток ефективною формою впровадження наукових результатів дослідження в освітній простір.

На наш погляд, одержані К.В. Мнишенко раніше не захищені наукові положення, запропоновані методологічні підходи до вивчення розглядуваного феномену, джерельна база, додатки можуть бути використані дослідниками для висвітлення організаційно-змістових засад мистецько-творчої діяльності закладів дошкільної освіти України. Одержані результати можуть слугувати основою для подальших наукових розробок змісту дисциплін: «Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку», «Дитяча література з культурою мовлення та виразним читанням», «Педагогічна майстерність із методикою організації і проведення свят у закладах дошкільної освіти», «Основи образотворчого мистецтва з методикою зображувальної діяльності», «Методика ознайомлення дітей з довкіллям», «Художньо-творча діяльність майбутнього вчителя». Результати дослідження можуть бути використані в процесі написання монографій, підручників та посібників із теорії педагогіки та підготовці лекційних і практичних занять із фахових дисциплін для майбутніх педагогів.

Висновки й рекомендації, що представлені в дисертації, впроваджено в освітній процес Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка; Прикарпатського національного університету імені Василя

Стефаника; Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії; Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського»; Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського; Закладів дошкільної освіти: КЗ «Заклад дошкільної освіти №10 ВМР», «Дошкільний навчальний заклад №1 ВМР», ЗДО №2 села Рахни-Лісові Тульчинського району Вінницької області № 58, ЗДО №1 «Дзвіночок» Комунальної власності Жмеринської об'єднаної територіальної громади Вінницької області, КЗ «ДНЗ №305» м. Києва.

Результати аналізу дисертації, наукових праць, матеріалів щодо апробації основних теоретичних положень та результатів дослідження засвідчують наукову зрілість та самостійність дисертантки, володіння нею методами наукового пошуку та впровадження наукових доробок у практику як закладів вищої освіти, так і закладів дошкільної освіти. Науковий апарат дисертації побудований чітко, логічно послідовно і є конструктивно завершеним. Представлена робота вирізняється логічністю, цілісністю, послідовністю викладу матеріалу.

Основні положення дисертації в повному обсязі відображено в 21 публікації, із них: 1 стаття у виданні категорії А, 5 статей у наукових фахових виданнях України категорії Б; 2 – в іноземних виданнях, 9 – у матеріалах конференцій, 2 – монографії (в співавторстві), 1 – методичні рекомендації, 1 – навчальний посібник (в співавторстві).

Попри те, що представлена дисертаційна робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням, вона не позбавлена певних дискусійних моментів, що спонукають до висловлення зауважень і побажань, а саме:

1. Мнишенко К.В у своїй роботі проаналізувала сучасні державні та парціальні програми дошкільного виховання («Дитина», «Впевнений старт», «Світ дитинства», «Українське дошкілля», «Україна – моя Батьківщина», «Радість творчості», «Веселкова музикотерапія»). На наш погляд, дослідження значно виграло, якби дисертантка у додатках більш

детально відобразила зміст цих програм з урахуванням предмету дослідження.

2. З метою розуміння стану досліджуваної проблеми автор рецензованої праці провела анкетування, у якому взяли участь вихователі та музичні керівники закладів дошкільної освіти м. Вінниці й Вінницької області. На наш погляд, доцільно було провести і опитування серед батьків, адже Мнишенко К.В. однією з педагогічних умов дослідження виокремлює таку: *«організація партнерської взаємодії з батьками як референтними особами, котрі сприяють інтеріоризації дітьми цінностей народної культури та зразків художньо-естетичної творчості»*.
3. Необхідно погодити критерії сформованості основ художньо-естетичної культури вихованців дошкільних установ засобами народної творчості по всьому тексту роботи. Так, дисертантка у дослідженні визначає емоційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний, діяльнісно-творчий критерії сформованості основ художньо-естетичної культури вихованців дошкільних установ засобами народної творчості: А в таблиці, що відображає результати розрахунку критерію узгодження К. Пірсона χ^2 в середовищі Microsoft Excel вказані емоційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний, діяльнісний критерії
4. У деяких випадках не завжди коректним є оформлення посилання на літературні джерела за стилем АПА.
5. Робота містить також незначні граматичні й мовно-літературні огріхи.

Однак висловлені критично-дискусійні міркування і зауваження не є принциповими і не знижують загального позитивного враження від дисертації, у рамках якої запропоновано нове наукове розв'язання актуальної проблеми визначення особливостей формування основ художньо-естетичної культури вихованців дошкільних установ засобами народної творчості, що полягає в обґрунтуванні специфічного змісту, методів і форм організації цього процесу.

Таким чином, дисертаційне дослідження К. В. Мнишенко «Формування основ художньо-естетичної культури вихованців дошкільних установ засобами народної творчості», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки», галузь знань 01 Освіта / Педагогіка повністю відповідає вимогам пп.6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р № 44 та «Вимогам до оформлення дисертації», затвердженими наказом МОН України від 12.01.2017 № 40. Дисертантка Катерина Володимирівна Мнишенко заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії (PhD) зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки», галузь знань 01 Освіта / Педагогіка.

Рецензент

доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету мистецтв
і художньо-освітніх технологій
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

 Т.П. Зузяк